

Bir Ritüel unsuru olarak geleneksel Afrika dinleri'nde müzik ve dans
Music and Dance as a Ritual Element in Traditional African Religions

Bayram AKBULUT

Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi ABD,
Dr., Kütahya Dumlupınar University,
Faculty of Theology Department of History of Religions
Bayram.akbulut@dpu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0867-7852

DOI: 10.47424/tasavvur.1656469

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12 Mart / March 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Mayıs / May 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Akbulut, Bayram. "Bir Ritüel unsuru olarak geleneksel Afrika dinleri'nde müzik ve dans". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 11/1 (Haziran 2025): 243-265. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1656469>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. **Plagiarism:** This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal
University, Faculty of Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Konuşabiliyorsan, şarkı söyleyebilirsin; yürüyebiliyorsan, dans edebilirsin.

Shona (Şona) Atasözü

Öz

Afrika kıtası, çok sayıda din, dil, kültür ve etnik grubu barındıran büyük bir çeşitlilik sunmaktadır. Bu çeşitlilik, müzik ve dans alanında da kendini göstermektedir. Müzik ve dans doğum, düğün, cenaze, hasat, savaş, ibadet ve festival gibi birçok sosyal ve dini etkinlikte merkezi bir role sahiptir. Müzik ve dans, bireylerin ve toplumların duygularını, inançlarını ve kimliklerini ifade etmesinin yanı sıra, iletişim ve şifa gibi işlevlere de sahiptir. Afrika'da müzik ve dans, özellikle dini ritüellerde ruhlarla ve tanrılarla iletişim kurmak için kullanılan temel araçlardan biridir. Ata ruhlarına saygı gösterme, ibadet etme ve manevi arınma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca şifa ritüellerinde, toplumsal dayanışmada ve bireylerin manevi gelişimlerinde etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan müzik ve dans, Afrika toplumlarında sadece bir eğlence unsuru değil, aynı zamanda yaşamın ve inancın ayrılmaz bir parçasıdır. Çalışmanın amacı, Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın ritüel unsuru olarak oynadığı merkezi rolü ortaya çıkarmaktır. Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın dini ritüellerde, toplumsal bütünleşmede ve ruhsal iletişimde mühim bir rol oynadığını ortaya koyarak kültürel mirasın anlaşılmasına katkı sağlaması bu araştırmayı önemli hale getirmektedir. Araştırma, Afrika müziği ve dansının ne olduğu, karakteristik yapısı ve Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın dini yönü ve fonksiyonu ile sınırlandırılmıştır. Çalışma, Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın yalnızca estetik bir sanat formu değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren, dini ritüellerde kutsal ile iletişimi sağlayan, bireysel ve kolektif kimliği pekiştiren ve hatta şifa uygulamalarında kullanılan çok yönlü bir ifade biçimi olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Afrika, Geleneksel Afrika Dinleri, Müzik, Dans.

Abstract

The African continent offers a great diversity of religions, languages, cultures and ethnic groups. This diversity manifests itself in the field of music and dance. In Africa, music and dance have a fundamental place in many social and

religious events such as birth, weddings, funerals, harvests, wars, worship and festivals. In addition to expressing the feelings, beliefs and identities of individuals and societies; music and dance also have functions such as communication and healing. In Africa, they are one of the main tools used to communicate with spirits and gods, especially in religious rituals. They play an essential role in honoring ancestral spirits, worship and spiritual purification. They are also used as an effective method in healing rituals, social solidarity and spiritual development of individuals. In this respect, music and dance are not only an entertainment element in African societies but also an integral part of life and faith. The study aims to reveal the central role of music and dance as a ritual element in African Traditional Religions. This research is important because it contributes to understanding cultural heritage by revealing that music and dance play a significant role in religious rituals, social integration and spiritual communication in African Traditional Religions. This study focuses on defining African music and dance, examining their structural characteristics, and exploring their religious aspects and functions within African Traditional Religions. The study concluded that music and dance in African Traditional Religions are not only an aesthetic art form but also a versatile form of expression that strengthens social solidarity, enables communication with the sacred in religious rituals, reinforces individual and collective identity, and are even used in healing practices.

Keywords: History of Religions, Africa, African Traditional Religions, Music, Dance.

Giriş

Afrika, her biri kendine özgü benzer ve farklı kültürel karışımlara sahip birçok ülkeden oluşan büyük bir kıtadır. İçerisinde barındırdığı binlerce farklı din, dil, kültür ve etnik grup ile devasa bir çeşitlilik sunmaktadır. Söz konusu çeşitliliğin görüldüğü alanlardan biri de müzik ve danstır.

Birçok Afrika toplumunda müzik ve dansın oldukça yaygın olması bu amaçla kullanılan aletlerin çeşitliliğini artırmış, müzik ve dans için kullanılan enstrümanların çeşitliliği muazzam sayılara ulaşmıştır. Birçok şekil, boyutlara sahip ve farklı amaçlar için kullanılan davul, ksilofon, flüt, düdük, çan, arp, trompet, lir, ziter, keman ve çingiraklar en sık kullanılan enstrümanlar

arasındadır.¹ Söz konusu enstrümanlar ahşap, deri, su kabağı, bambu, metal, çubuklar, ağaç gövdeleri, hatta günümüzde teneke ve konserve kutularından yapılmaktadır.²

Afrika müziği yakın döneme kadar yazılı bir tarihe dayanmamı  ve sözlü olarak nesilden nesile aktarılmıştır. Dolayısıyla Afrika müziğinin yazılı tarihi yeni sayılabilecek bir zamana tekabül etmektedir. Afrika müziğine karşı bilinen ilk bilimsel çalışmalar on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ba lamı ; ilk kayıt 1905 yılında Peter F. White tarafından yapılmıştır. Yazılı bir kaydın olmaması ise Afrika müziğinin tarihsel seyrinin belirlenmesini oldukça g  le tirmi tir.³

Afrika'da müzik ve dansın toplumsal düzeni sağlamada,  ifa süreçlerinde ve kutsal ile iletişimde nasıl bir rol oynadığı konusunda yeterli akademik çalışmaların bulunmaması, bu konunun daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu  alı mada, Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın dini, sosyal ve kültürel bağlamlardaki rolü ele alınmaktadır. Öncelikle, konuyla ilgili literatür taraması ve akademik g r   ler çerçevesinde Afrika müziği ve dansının ne anlama geldiği, karakteristik yapısı, kullanılan enstrümanlar ve ritmik yapılar tartışılmaktadır. Ardından müzik ve dansın ibadetlerde, ruhlarla iletişimde, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında, bireyler arasındaki iletişimi sağlamada, ahlaki mesajların taşınmasında ve  ifa ritüellerinde oynadığı işlevler değerlendirilmektedir. Son bölümde ise, çalışmanın ula ığı sonuçlar

-
- 1 "Birçok Afrika toplumunda, belirli enstrümanları  alma hakkı bazı kişilerle sınırlı tutulur. Belirli durumlarda kullanılacak enstrümanların seçimi ve bunları  almasına izin verilen müzisyenler ise katı kurallara tabidir. Örneğin Ruanda'da, Mwami'nin (Tutsi halkının kralı) kraliyet amblemi olan altı kraliyet davulunu  alma ayrıcalığı belirli bir müzisyene ayrılmıştır. Diğer topluluklarda, yalnızca en üstün yeteneğe sahip gençler, 'resmi' davulculardan birinin ölümüyle bo alan yeri doldurmak için çağrılabilir. Böyle bir olay, ölen müzisyenin görevini resmen halefine devrettiği önemli bir törenle kutlanır. Müzisyenin cesedi, hayattayken çaldığı davulun önüne oturtulur ve davulun sopası sağ eline verilir. Kabilenin ya lılarından biri ya da orkestra lideri, ölünün elini hareket ettirerek sopanın davulun başına değmesini sağlar. Ardından yeni gelen kişi davul sopasını alır ve tam olarak aynı noktaya vurur. Daha sonra resmen kabul edilmiş sayılır ve topluluğun orkestrasındaki yerini alabilir." Francis Bebey, *African Music: A People's Art, African Arts* (New York: Lawrence Hill Books, 1975), 9/17.
 - 2 John Mbiti, *Introduction to African Religion* (London: Heinemann, 1975), 8.
 - 3 Karolyi Otto, *Traditional African and Oriental Music* (London: Penguin, 1998), 3-4.

özetlenmekte ve gelecekte yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmaktadır. Çalışmada, müzik ve dansın sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda kutsal ile dünyevi arasındaki bağları güçlendiren önemli bir ritüel unsuru olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın amacı, müzik ve dansın Afrika toplumlarındaki çok yönlü işlevini ortaya koyarak, bu unsurların dini ve toplumsal hayat üzerindeki etkilerini, inanç sistemleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve ritüellerin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini anlamaktır.

1. Afrika Müziği ve Dansı

Afrika kültüründe müzik ve dans düğün, festival, tören, kutlama, doğum, cenaze, avlanma, hasat gibi birçok eğlence ve matem törenlerinde öne çıktığı gibi dini ayinlerin de vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmektedir. Afrikalılar müzik ve dans ile iç içe geçmiş bir hayat tarzına sahip olduklarından müzik ve danstan uzak kaldıklarında varoluşsal açıdan eksiklik hissettiklerini ifade etmektedirler.⁴ Bu durumu eski bir köle olan Oluadah Equiano şöyle izah etmiştir: “Bizler hiç şüphesiz dansçıların, müzisyenlerin ve şairlerin ulusuyuz... Bu nedenle her büyük olay halka açık oyunlarla kutlanır ve bu oyunlara, duruma uygun şarkılar ve danslar eşlik eder.”⁵ Başka bir alıntıda ise şunlar ifade edilmiştir: “Gerçek şu ki, müzisyenler olmadan bir köy eksik kalır. İnsanlar şarkı söylemek ve dans etmek ister. Bazı önemli köy etkinlikleri müzisyenler olmadan gerçekleştirilemez. Köylüler müzisyenlerin son derece önemli insanlar olduğu konusunda hemfikirdir. Onlar olmadan hayat çekilmez olur.”⁶ Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Afrika’da müzik ve dans pratiğe dayanan bir yere sahip olmakla birlikte günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Afrika’da müzik ve dans seyircinin sadece gözlemci olarak katılımı ile sınırlı kalmamaktadır. Seyircinin teşvik edildiği, performansa ve seyircinin ilgisine göre coşkunluğun artıp azaldığı sosyal bir etkinlik olarak tezahür etmektedir. Dolayısıyla müzik ve dansta seyirci, performansın bir parçası

⁴ Ejikemeuwa Ndubisi - Ikechukwu Anthony Kanu, “The Value of African Music: The Past, the Present and the Future,” *Journal of Humanities and Cultural Studies* 3/ (2022), 21.

⁵ Jean Ngoya Kidula, “Music Culture: African Life,” *Music in the Life of the African Church*, ed. Roberto R. King et al. (Waco: Baylor University Press, 2008), 39.

⁶ Otto, *Traditional African and Oriental Music*, 5.

olarak kabul edilmekte ve bazen de seyirci ile müzisyenin rolleri birbirinin yerine geçmektedir.

Afrika'da icra edilen müzik ve dansın çoğunlukla bir amacı vardır. Çeşitli müzik ve dans hareketleri, birey ve toplum olarak insanların hayatlarındaki bazı önemli olayları temsil etmektedir. Bu husus doğum, sünnet, evlilik, ölüm, ekim, hasat, avlanma, savaş, ayın değişimi, şeflik⁷ kutlamaları gibi törenlerde gözlemlenmektedir. Mesela cenaze ve arınma gibi trajik olaylar sırasında yapılan müzik ve dansın ifade ettiği duygular farklıdır. Bu sebeple hareket, ritim ve tempo bakımından evlilik, isim verme ve taç giyme törenleri sırasında yapılan müzik ve danstan farklı olabilmektedir.⁸ Bu açıdan çok çeşitli müzikal sesler ile dans hareketleri görmek oldukça mümkündür. Bunlar arasında ise en çok öne çıkanlardan biri ritüel maksadıyla yerine getirilen ve ibadet olarak kabul edilen müzik ve dans çeşitleridir.

Afrika müziği ve dansının ne olduğuna dair farklı tanımlar görmek mümkündür. Söz konusu tanımları ortak bir paydada buluşturan birçok unsur bulunmaktadır. Müziğin ve dansın sosyal, toplumsal ve kültürel bir olgu olması; yalnızca eğlence amaçlı kullanılmaması, çeşitli ritüel ve pratiklerde yer alması ve günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi bu unsurlardan bazılarıdır. Mesela John Miller Chernoff, Afrika müziğini şöyle tanımlamaktadır: "Afrika müziği, bir grup insanın kendi toplumsal ilişkilerini düzenlediğini ve bunlara dahil olduğunu ortaya koyan kültürel bir etkinliktir; deyim yerindeyse, katılımcı ve gözlemcinin birlikte yaşama süreçlerine ilişkin yorumudur."⁹ Başka bir açıklamada ise Afrika müziği, grup ya da topluluk

⁷ Kabile şefleri Afrika'da önemli rollere sahip olan kişilerin başında gelmektedir. Konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. Hammet Arslan, "Krallar, Şefler ve Bilgeler: Afrika Topluluklarında Önemli Şahsiyetler," *İlahiyat Alanında Araştırma Makaleleri*, ed. Nurullah Agitoğlu - Mehmet Sait Uzundağ (Ankara: Gece Akademi, 2019), 112-115.

⁸ Nwafor, "The Development of Indigenous African Dance: A Paradigmatic Appraisal of Nkpokiti of Umuze," 182.

⁹ John Miller Chernoff, *African Rhythm and African Sensibility: Aesthetics and Social Action in African Musical Idioms* (Chicago: The University of Chicago Press, 1981), 36.

üyelerinin boş zamanlarını değerlendirmek ve eğlenmek için bir araya geldikleri halka açık performanslar olarak açıklanmaktadır.¹⁰

Karakteristik bir geleneğe sahip olan Afrika müziği günlük yaşamın önemli bir parçasını oluşturmakta; kültürel yaşamın ve bireylerin ayrılmaz ve temel bir ögesi olarak öne çıkmaktadır.¹¹ Afrikalılar evde, pazar yerinde, toplantılarında kısacası hayatın her alanında ve her zaman diliminde müzik ile iş-tigal etmektedirler. Afrika'da müzisyenlerin amacı sesleri kulağa hoş gelecek şekilde bir araya getirmek yerine yaşamı tüm yönleriyle ses aracılığı ile ifade etmektir.¹² Bu açıdan Afrika müziği ancak kıtanın kültürü, geleneği, dini ve değerleri ile bağlantılı olarak anlaşılabilir.¹³ Geleneksel Afrika yaşamı göz önüne alınmadan Afrika müziğini anlamak mümkün gözükmemektedir. Tüm bu alanlarda ise Afrika müziğinin birçok fonksiyona sahip olduğu müşahade edilmektedir. Ahlaki kuralların öğretilmesi, felsefi meselelerin izah edilmesi veya hiciv örneklerinin sunulması gibi örnekler bunlar arasındadır. Ayrıca öfke, sevgi, eleştiri, heyecan gibi duyguların da ifade edilmesinde müzik yaygın olarak kullanılmaktadır. Hatta bazı araştırmacılar, Afrikalıların dünyadaki diğer tüm milletlerden müziğe daha duyarlı olduğunu savunmaktadır.¹⁴ Bu sebeple Afrika müziği, Afrikalıları birbirine bağladığı ve onlara ortak özellikler kazandırdığı için temel kültürel özelliklerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Afrika geleneğinde, müzikte olduğu gibi, dans da birçok anlam ve işleve sahiptir. Dansın insanların zevkine ve anlayışına göre icra edildiğine ve duyguların dışa dönük ritmik ifadesi olduğuna inanılmaktadır. Mesela geleneksel Afrika dansı ritüelistik ve şifa uygulamalarıyla bağlantılıdır ve birçok rahatsızlığın iyileştirilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Dans, bireysel ve

¹⁰ Givewell Munyaradzi - Webster Zimidzi, "Comparison of Western Music and African Music," *Creative Education* 3/2 (2012), 193.

¹¹ Philip Ndungu Wakaba, *Preserving Traditional Agikuyu Music: The Development of a Comprehensive Teaching Guide* (Ball State University, 2009), 11-12.

¹² Andrew H. Gregory, "The Roles of Music in Society: The Ethnomusicological Perspective," *The Social Psychology of Music*, ed. David J. Hargreaves - Adrian C. North (Oxford: Oxford University Press, 1997), 124.

¹³ Fela Sowande, "African Music," *Journal of the International African Institute* 14/6 (1944), 340.

¹⁴ Celestine Chukwuemeka Mbaegbu, "The Effective Power of Music in Africa," *Open Journal of Philosophy* 05/03 (2015), 177.

toplumsal iyileşmenin bir aracı olarak kabul edilmektedir.¹⁵ Bu bağlamda dans sadece estetik bir eğlenceden öte, tedavi edici bir ritüel ve duyguların ifadesi olarak açıklanmaktadır.¹⁶ Yukarıdakilere ek olarak ve daha genel anlamda Afrika müziği ve dansı kıta içerisinde herhangi bir ülke veya kabile arasında ortaya çıkan ve farklı amaçlarla sergilenen performanslar olarak da tanımlanabilir.

Afrika'da dans, duyguların, hislerin ve inançların birtakım hareketler yoluyla gösterildiği bir iletişim kaynağıdır. Bu nedenle, farklı etnik gruplar ve diller olduğu kadar çok sayıda dans çeşidi bulunmaktadır. En donuk hareketlerden dinamik olanlara, en sofistike sunumlardan basit olanlara kadar danslar çeşitlilik göstermektedir.¹⁷ Ayrıca Afrika dansı, birçok farklı dans formundan oluşan hareketler ifadesidir. Her bir form kendi tekniği, stili ve kültürel referansı ile tanımlanmaktadır. Her ülkenin kendine özgü bir dans formu, tarzı ve ifade ediliş biçimi vardır. Her dans formu, içinde uygulandığı kültürel yapı ile ilişkilidir. Yani Afrikalı için dans, kültürün somut bir ifadesidir.

Afrika kültüründe ilk dönemlerden beri var olan dans, kutlamaların ve ritüellerin ayrılmaz bir parçası, tanrılar ile insanlar arasında bir iletişim aracı ve temel bir eğlence kaynağı olmuştur.¹⁸ Aynı zamanda dans, Afrika halkı için bir yaşam biçimidir ve günlük aktivitelerle ilişkilidir. Örneğin, Gana'da günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olan dansı halkı kadar iyi icra edemeyen bir kabile şefinin, bu konudaki yetersizlik nedeniyle tahttan indirilmesi dahi söz konusu olabilir.¹⁹ Afrika dansı, diğer dans türlerinin aksine, insanların yaşamlarından

¹⁵ Nicole Monteiro - Diana Wall, "African Dance as Healing Modality Throughout the Diaspora: The Use of Ritual and Movement to Work Through Trauma," *Journal of Pan African Studies* 4/6 (2011), 234-235.

¹⁶ Ofobuike Nwafor, "The Development of Indigenous African Dance: A Paradigmatic Appraisal of Nkpokiti of Umunze.," *Creative Artist: A Journal of Theatre and Media Studies* 7/1 (2013), 180.

¹⁷ Pearl Primus, "African Dance," *African Dance: An Artistic, Historical and Philosophical Inquiry*, ed. Kariamu Welsh (Trenton: Africa World Press, 1998), 4.

¹⁸ Kariamu Welsh, *African Dance* (Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2004), 6.

¹⁹ Doris Green, "Traditional Dance in Africa," *African Dance: An Artistic, Historical and Philosophical Inquiry*, ed. Kariamu Welsh (Trenton: Africa World Press, 1998), 26.

kopuk değildir, aksine insanların kendiliğinden ortaya çıkardığı bir şeydir.²⁰ Bu bağlamda müzik gibi dans da Afrikalıların doğasında vardır.

Afrika’da dans sosyal, politik ve dini nedenler başta olmak üzere birçok sebep için icra edilmektedir. Bu açıdan, dansın toplumdaki neredeyse tüm kurumlar üzerinde bir etkisi vardır. Dansın Afrika toplumlarında yaygın oluşu, Afrikalıların günlük yaşamlarındaki öneminin bir göstergesidir. Afrika’da icra edilen danslar insanların kendileri ve doğa ile ilişkileri, din ve inanç sistemleri, beklentiler ve kutlamalar hakkında dahi fikir verebilmektedir.²¹

Afrika’da müzik ve dansın karşılıklı ilişkisi sanıldığından çok daha güçlüdür. Hatta kendisine eşlik edecek bir müzik olmadan dans edilemeyeceği genel kabul gören bir yaklaşımdır. Müziğin sesi ile dansçının beden dilinin aynı olduğu ifade edilmektedir. Ritim ve hareketin ayrılmaz bir bütün olduğu düşünülmektedir. Müzik yapımcısının çıkardığı seslere dansçı hareketleri ile eşlik etmekte ve böylece birbirlerini tamamlamaktadır. Müziksiz dans, danssız müzik anormal olarak algılanmaktadır.²² Bu sebeple Oluwatosin Tume, her ikisinin de birbirlerini tamamlamaları vesilesiyle siyam ikizleri olarak kabul edildiğini ileri sürmektedir.²³

2. Afrika Müziği ve Dansının Karakteristik Yapısı

Her toplumun kendine özgü müzik ve dans biçimleri, bunların karakteristik yapısı ve işlevi vardır. Geleneksel Afrika müziği ve dansının ise karakteristik yapısı diğer toplumlara nispeten oldukça farklılıklar gösterebilmektedir. Müzik ve dans, sadece bir eğlence unsuru olarak

²⁰ Green, “Traditional Dance in Africa,” 13.

²¹ Welsh, *African Dance*, 23.

²² Mbaegbu, “The Effective Power of Music in Africa,” 177; Doris Green, “The Creation of Traditional African Dance / Music Integrated Scores,” *Journal of Movement Arts Literacy* 4/1 (2018), 2; Madimabe Geoff Mapaya, “The Study of Indigenous African Music and Lessons from Ordinary Language Philosophy,” *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5/20 (2014), 2011.

²³ Oluwatosin Kooshima Tume, “Music and Dance as Emotions of Bridal Processions: An Assessment of the Obitun Performance of the Ijumu People of Kogi State,” *Gender Politics: Women Writings and Film in Northern Nigeria*, ed. Ahmed Yerima (İbadan: Kraft Books Limited, 2012), 166.

kalmamakta kıtadaki toplumların kimliğini, inançlarını ve manevi pratiklerini ifade etme biçimi olarak da öne çıkmaktadır. Müzik ve dans birer sanat formları olmasının yanında insan ve tanrı arasındaki iletişimi güçlendiren köprülerdir. Müzik ve dans, Geleneksel Afrika Dinleri'nin törenlerinde, günlük ve geçiş ritüellerinde merkezi bir role sahiptir. Bu açıdan Afrika'da müzik ve dans karakteristik bir yapıya sahiptir.

Afrika müziğinin ve dansının önemli bir karakteristik yapısı geleneğe alışkın olmayanlar tarafından anlaşılması zor olan çeşitli şarkı ve dans türlerinin varlığına ev sahipliği yapmasıdır. Bu çeşitlilik kısmen dilsel faktörlerden kaynaklanmaktadır zira birçok Afrika müziği, çeşitli dil gruplarının konuşma tarzlarını yansıtmaktadır. Müzik Afrikalılar için bir iletişim aracı haline bile gelmektedir. Hatta onlar bir iletişim aracı olarak müziğe bazen ihtiyaç duymakta ve söz konusu iletişim ihtiyacını müzik yoluyla karşılamaktadır.

Afrika müziğinin göze çarpan en önemli karakteristik özelliklerinin biri ritme yaptığı vurgudur.²⁴ Ritim, Afrika müziğinde merkezi bir unsurdur ve birçok geleneksel Afrika müziğinde hayati bir rol oynamaktadır. Afrika'da müzik ritimleri genellikle karmaşıktır ve aynı anda birden fazla vuruş ve ritim katmanı çalınmaktadır.²⁵ Ayrıca müzik ritimleri güçlü bir "senkop" ve "poliritm" duygusuna sahiptir; burada birden fazla ritim aynı anda çalınarak katmanlı ve dinamik bir ses oluşturulmaktadır. Söz konusu ritimler dans ve hareketle de iç içe geçebilmekte; tören ve ritüel bağlamlarında da kullanılmaktadır. Afrika'da ritmin alışılmadık bir yönü de "metronom hissi" (metronome sense) olarak adlandırılan ve birçok müzisyenin aynı tempodan sapmadan uzun saatler boyunca performans sergileyebilme yeteneğidir.²⁶ Afrika'da ritmin görüldüğü birçok enstrüman vardır ve vurmali çalgılar ön plandadır. Bu bağlamda davul

²⁴ Alan P. Merriam, "Characteristics of African Music," *Journal of the International Folk Music Council* 11/ (1959), 13.

²⁵ Konunun en eski uzmanlarından William Ward bu durumu şöyle izah etmektedir: "Genel olarak konuşmak gerekirse, Afrika ve Avrupa ritimleri arasındaki fark, herhangi bir Avrupa müziği parçasında herhangi bir anda tek bir ritim hakimken, Afrika müziği parçasında her zaman iki ya da üç, bazen dört kadar ritim olmasıdır." W. E. Ward, "Music of the Gold Coast," *The Musical Times* 73/ (1932), 798.

²⁶ Nnamani Sunday Nnamani, "The Role of Folk Music in Traditional African Society: The Igbo Experience," *Journal of Modern Education Review* 4/4 (2014), 305.

kullanımı Afrika müziğinde yaygındır ve genellikle sabit bir ritim oluşturmak için kullanılmaktadır. Davulların yanı sıra ksilofon, marimbaz ve çan gibi diğer vurmalı çalgılar da karmaşık ritimler oluşturmak için yaygın olarak kullanılmaktadır.

Afrika müziği ve dansının diğer bir özelliği ilintili olduğu metafizik boyutudur. Afrika toplumunda müzik sıradan bir şey değildir, iyi veya kötü bütün müziklerin mistik bir çağrışımı olduğuna inanılmaktadır. Müziği icra edenin de mistik güçler ile iletişimde olduğuna inanılmaktadır. Zira besteci veya icracı ya ormanlardan ya da sulardan gelen doğaüstü varlıklar tarafından eğitilmiş ve muhtemelen onlardan ilham almıştır.²⁷ Dolayısıyla gerek çalınan müziklerin gerekse müzisyenlerin belli bir karizması ve dokunulmazlığı bulunduğu düşünülmektedir. Ayrıca Afrika'da geleneksel toplumlar müzik aletlerinin açıkça gözlemlenebilen bir ruha ve karaktere sahip olduğunu kabul etmektedir. Zira atalarının seslerinin armağanı, erkeklerin ve kadınların ihtiyaç duyduklarında erişebilmeleri için ağaçların ve odunların içine saklanmıştır. Bu açıdan onlar davula her vuruşta veya kavalı her üfürüşte atalarına ulaşma imkanını elde etmektedirler.

Müzik ve dansın büyük çoğunluğunun ahlaki bir karaktere sahip olması öne çıkan diğer bir özelliğidir. Ahlaki bir mesaj taşımayan müzikler ise günlük yaşamın sıradan yönlerini, tekrar eden mevsimlerin ritmini, dünyanın doğal döngüsünü tasvir edip ele almaktadır.²⁸ Özellikle müziklerin ahlaki bir karakterde olması ve ahlaki mesajlar taşıması Geleneksel Afrika Dinleri ve toplulukların dine bakışı ile alakalıdır. Bu açıdan öne çıkan en temel husus Geleneksel Afrika Dinleri'nde kutsal ve dünyevi diye bir ayrımın olmamasıdır.²⁹ Kıta halkları din ile iç içe geçmiş bir hayat sürmekte ve din hayatın her alanında görülmektedir. Afrika üzerine çalışmaları ile bilinen en önemli isimlerden biri olan John Mbiti bu durumu şöyle izah etmektedir: "Afrikalılar o kadar çok

²⁷ Nnamani, "The Role of Folk Music in Traditional African Society: The Igbo Experience," 306.

²⁸ Sowande, "African Music," 340.

²⁹ Kwame Gyekye, *African Cultural Values* (New York: Sankofa Publisher, 1996), 4; Gayraud Wilmore, "Historical Perspective," *The Cambridge Companion to Black Theology*, ed. Dwight Hopkins - Edward Antonio (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 6; Jele S. Manganyi - Johan Buitendag, "A Critical Analysis on African Traditional Religion and the Trinity," *HTS Theologiese Studies / Theological Studies* 69/1 (2013), 3.

dindardır ki, din hayatın tüm alanına kalıcı olarak nüfuz etmiştir. Dini izole etmek her zaman kolay ve mümkün değildir.”³⁰ Bahsi geçen yaklaşımın şarkı ve danslarda görülmesi ise oldukça sık karşılaşılan bir durumdur.

Afrika’da müzik ve dansın önemli karakteristik özelliklerinden bir diğeri doğaçlama bir yapıya sahip olmasıdır. Doğaçlama Afrika’da özellikle dans türlerinde büyük bir yere sahiptir. Dansçı ve müzikçinin arasındaki ilişkinin gerçek anlamda vücut bulduğu bir uygulama olarak görülmektedir. Doğaçlama usulü müzik esnasında icracı ve katılımcının birbirine spontane eşlik etmesidir. Doğaçlamanın usul ve metodu müziği icra edenin ve dansa katılanın eğitimi, tekniği, deneyim ve alışkanlıklarıyla sınırlı olmaktadır.³¹

Bunlara ek olarak Afrika müziğinin, özellikle dışarıdan birinin gözlemle-riyle, zihinlerde oluşan izlenimi melodilerinin tekrarlayıcı ve sıkıcı olduğudur. Zira müzik bazen dakikalarca hatta saatlerce hiçbir değişiklik olmadan aynı melodilerle çalınmaya devam edebilmektedir. Mesela eğer müziğe eşlik etmek için el çırpma gibi hareketler varsa uzun saatlerce monoton bir şekilde sürebilmektedir.³² Bu durum özellikle yabancılar açısından müziğin takip edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Afrika müziğini sürekli tekrarlayıcı bir yapıda görmek olağan bir durum olarak göze çarpmaktadır. Burada öne çıkan husus ise müziğin tekrara dayalı olması değil Afrikalı müzisyenin döngüsel bir çerçevede çeşitliliği nasıl sağladığı ve ilgiyi nasıl koruduğudur.³³

- Notaya alınmaz; sözlü gelenek yoluyla nesilden nesle aktarılır.
- Toplumsal yönü ağır basar ve dinleyiciler sanatçılardan ayrı değildir.
- Müzik hayatın bir parçasıdır. Birbirlerinden bağımsız değildir.

³⁰ John Mbiti, *African Religions and Philosophy* (New York: Anchor Books, 1970), 1.

³¹ David Locke, “Improvisation in West African Musics,” *Music Educators Journal* 66/5 (1980), 128.

³² A. M. Jones, “African Music,” *African Affairs* 48/193 (1949), 292.

³³ Christopher James, “Melodic and Rhythmic Aspects of Indigenous African Music,” *Folklore Studies* 3/ (1992), 16.

• Müzik topluma mal olmuştur ve kimsenin tekelinde değildir.
• Akorofonlar (yaylılar), membranofonlar (davullar), aerofonlar (nefesliler) ve idiofonlar (kendi kendine ses çıkaran) altında gruplandırılan çok çeşitli enstrümanlar vardır.
• El çırpma, müzik yapımında vurgulu bir araç olarak kullanılır.
• Karmaşık ve çoklu ritimlerin kullanımı yaygındır. Mesela Afrika müzik parçaları her zaman 2, 3 ya da 4 farklı ritme sahiptir.

Tablo 1: Afrika müziğinin karakteristik yapısı.³⁴

3. Afrika’da Müzik ve Dansın Dini Yönü ve Fonksiyonu

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki geleneksel topluluklarda müzik ve dansın eğlence yönü güçlü olmakla birlikte bundan fazlası vardır. Söz konusu topluluklar eğlencenin yanı sıra müzik ve dansa dini bir ritüel veya kutlama yapmak için de başvurmaktadır. Afrika’da yer alan topluluklarda ise dinin, müzik ve dans ile etkileşimi ve ilişkisi o kadar iç içe geçmiştir ki hangisinin dini veya eğlence amacıyla icra edildiğini anlamak zordur. Bu sebeple bazen müzik ve dans uygulamaları dini hayat ve yaşayışı bazen de dini bir takım yaklaşımlar müzik ve dansı etkilemektedir.

Geleneksel Afrika kültüründe müziğin dini açıdan temelde üç işlevi bulunmaktadır: Taziye, şükran ve yakarma (dua).³⁵ Bunlara ek olarak müzik ve dansın iyi ahlakı öğütlemesi, erdemli bireyler ve toplum oluşturmaya çalışması, insanları ibadete teşvik ederek manevi ve sosyal gelişimlerinde rol alması, biyolojik ve ruhsal hastalıklara şifa sunması gibi birçok işleve de sahiptir. Örneğin İdanre halkının³⁶ kutladığı “Olofin, Orosun, Ogun, Ulesun,

³⁴ Munyaradzi - Zimidzi, “Comparison of Western Music and African Music,” 195.

³⁵ Mbaegbu, “The Effective Power of Music in Africa,” 180.

³⁶ Mkanres olarak da bilinen İdanre Halkı Yoruba kabilesinin bir parçasıdır. Geleneğe göre İdanre halkının kurucusu olan Aremitan (lakabı Olofin), Nijerya’daki Yorubaların asıl

Agheregbe" gibi geleneksel festivallerin öne çıkan özelliği, müzik ve dans ritüelleri yoluyla fiziksel ve ruhsal hastalıkları iyileştirmesidir. Zira söz konusu festivallerde dans ritüelleri sayesinde çocuk sahibi olamama, evlenememe, kötü ruhların etkisinde kalma gibi problemler yaşayan katılımcıların dertlerine şifa buldukları genel bir inanç ve gözlem haline gelmiştir.³⁷

Geleneksel Afrika Dinleri ve toplumlarında şifanın merkezi bir yeri vardır.³⁸ Şifa uygulamaları çoğunlukla dini ve müzikal bir yöntemle icra edilmekte, müzik ve dans önemli bir iyileştirme fonksiyonu olarak görülmektedir. Bahsi geçen şifa işlevi toplum veya bireyler fark etmeksizin hem fiziksel hem de ruhsal alanlarda yaşanan sıkıntıları kapsamaktadır. Örneğin Mali geleneğinde, müzik ve özellikle de davul ritimleri şifa amacıyla oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Aynı gelenekte müzisyen, hastayı sakinleştiren bir müzik ritmi bulmaya çalışmakta ve söz konusu ritmi birkaç saat boyunca çalarak hastanın iç huzura kavuşması amaçlanmaktadır.³⁹ Nijerya'daki Orosun festivalinde ise dansa katılan kişilerin gerek kutsanması gerek hastalıklarına çare bulması gerekse verimli bir yıla sahip olması için dua ve ibadet ritüelleri yapılmaktadır. Amaçlarına ulaşmak isteyen insanlar sırayla ve dans ederek mabedin ön kısmına gelmekte, bu esnada kendilerine müzisyenler eşlik etmekte; izleyiciler bu insanların isteklerinin kabul olması için dua etmektedir.⁴⁰ Böylece müzik ve mezkur uygulamalar yolu ile insanlar şifaya kavuştuklarını ifade etmektedirler.

Nijerya'da Oyarore Tuz festivali müzik, dans ve dinin iç içe olduğu festivaller arasındadır. Bu festivalin temel amacı yıl içinde bol miktarda tuz çıkarmak, tanrıların ve ataların eğer varsa öfkesini teselli etmek ve onlara şükran duygularını iletme. Dolayısıyla bahsi geçen festivalin hem eğlence hem de dini bir yönü bulunmaktadır. Ayrıca genellikle yedi gün süren bu

kurucusu olan Oduduwa'nın küçük kardeşidir. Idanreland, "Idanre People (Makanres)" (Erişim 15.01.2025).

³⁷ Adesina Adegbite, "The Impact of African Traditional Dance: Orósun Example," *Journal Media and Communication Studies* 2/6 (2010), 135.

³⁸ Detaylı bilgi için bkz: Bayram Akbulut, "Afrika Hristiyanlığının Ayırıcı Özelliği Olarak Şifa Bağışı," *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/2 (2022), 443-461.

³⁹ Gregory, "The Roles of Music in Society: The Ethnomusicological Perspective," 132.

⁴⁰ Adegbite, "The Impact of African Traditional Dance: Orósun Example," 136.

festival toplum içinde kaynaşmayı sağlamaya, gençler ve yetişkinler arasında iletişimi etkilemeye dolayısıyla kültürün de aktarımına yardımcı olmaktadır.⁴¹

Şilluk halkı (Shilluk people)⁴², Tanrı'nın⁴³ insanları çeşitli killerden yarattığına, bu vesile ile insanların farklı renklerde vücut bulduğuna inanmaktadır. Onlara göre Tanrı insana yürümesi ve koşması için bacaklar, ekin ekmesi için eller, yemesi için bir ağız vermiştir. Ayrıca Tanrı insana konuşması ve şarkı söylemesi için dil, müziğin ve dansın keyfini çıkarması için de kulaklar vermiştir.⁴⁴ Şilluk halkının bu inancı müzik ve dansın Tanrı tarafından kendilerine verilmiş bir nimet olarak algılanması gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır. Tanrının kendilerini özellikle müziğe ve dansa teşvik etmesi sebebiyle söz konusu gelenekte müzik ve dansın özel bir yerinin olması ise oldukça doğaldır.

Afrika'daki birçok topluluk ve kabilede çeşitli amaçlarla kutlanan yıllık festival ve aktivitelerin amaçlarından bir diğeri ibadet ve ritüellerin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesidir. Bu sebeple dini bayram ve festivallerde müzik ve dans ile sıklıkla karşılaşmaktadır. Zira müzik ve dans söz konusu kutlamaları tamamlayan en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Buna ek olarak özellikle uzun saatler süren gerek ibadetlerde gerekse festival ve aktivitelerde müzik bütünleştirici bir güç olmakta ve insanları bir arada tutma görevini üstlenmektedir.⁴⁵ Müzik ve dans sayesinde insanlar dini ritüellere

⁴¹ Idanreland, "Idanre People (Makanres)" (Erişim 06.12.2024).

⁴² Güney Sudan'ın üçüncü en büyük etnik grubu olan Şilluk halkı günümüz Şilluk Krallığını oluşturan halktır. Geleneğe göre krallık 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra kurulmuştur. Şilluk halkının büyük çoğunluğu tarımcıdır ve dünyanın en uzun insanları arasında kabul edilir. Britannica, "Shilluk People", (Erişim 20.01.2025).

⁴³ Afrika kıtasındaki topluluklarda Tanrı'ya birçok farklı isimler verilmekte ve her Tanrının toplumdaki işlev ve görevi birbirinden farklılıklar göstermektedir. Geleneksel Afrika Dinleri'nde Tanrı'nın algılanış biçimi ve toplumdaki önemi hakkında detaylı bilgi için bk. Hammet Arslan, "'Geleneksel Afrika Dini'nde Tanrı Tasavvuru," *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 7-26.

⁴⁴ Mbiti, *African Religions and Philosophy*, 121.

⁴⁵ Paschal Yao Younge, *Enhancing Global Understanding Through Traditional African Music and Dance: A Multicultural African Music Curriculum for American Middle Schools* (West Virginia University, 1998), 83.

fiziksel ve duygusal olarak katılmakta, bu sayede bedenler yorulsa bile ruhlar manevi bir haz almaktadır.⁴⁶

Afrika kıtasında müzik ve dansın yukarıda ifade edilen işlevleri dışında dini ve ahlaki açıdan başka görevleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri müzik ve dansın toplumda âdeta ahlaki bir sınır çizmesi ve güzel şeyleri teşvik ederken kötü şeylerin önünde bir barikat olarak durmasıdır. Mesela Nijerya'da Igbo halkı arasında hicivli şarkı türleri vardır. Bahsi geçen şarkılar toplumda olumsuz tutum ve davranış içinde olan kişiler için yaptırım işlevi görmektedir. Buna karşın toplumdaki her bir birey erdemli ve ahlaki işler yaptığında veya cesaret örneği gösterdiğinde söz konusu kişi şarkılar aracılığıyla övülmekte ve onurlandırılmaktadır.⁴⁷ Böylece müzik ve dans Afrika toplumunda dini ve ahlaki açıdan iyi ve doğru olan davranışları desteklemekte; uygun olmayan, hoş gözükmeyen meselelerde de bir bariyer görevi üstlenmektedir. Ayrıca müzik ve dans, birçok ritüelde üstlendiği roller nedeniyle kutsal ile profan, doğal ile doğaüstü arasındaki sınırların dönüştürülmesine yönelik bir araç olarak bile düşünülebilmektedir. Mesela bazı Afrika toplumlarında müzik ve dans; toplumsal değerleri, bunlarla ilişkili davranışları ve bunların altında yatan ahlaki kodları ve kavramları kapsamaktadır.⁴⁸ Bahsi geçen bu rol ise, müziğin kutsallığını ve gücünü oluşturmaktadır.

Afrika toplumlarında müzik ve dansın diğer bir fonksiyonu iletişimdir. Söz konusu iletişim gerek bireylerin kendi aralarında gerekse Tanrı ile ilişkisinde etkin bir rol oynamaktadır. Böyle bir iletişimde genellikle kelimelerin ve cümlelerin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Burada devreye müzik ve dans girmektedir çünkü müzik ile dansın duygu ve hislerin karşı tarafa aktarılmasında kelimelerden daha kuvvetli olduğu kabul edilmektedir. Özellikle müzik ve dans çeşitli enstrüman ve çalgı aletleri ile desteklendiğinde iletişim kanalları daha da güçlenmektedir. Bu sebeple bazı festivallerde müzik ve dans toplum ile doğaüstü güçler arasındaki iletişimi düzenleyen en önemli araç olarak görülmektedir. Bu tür festivallere örnek olarak Asala Festivali

⁴⁶ Mbiti, *Introduction to African Religion*, 61.

⁴⁷ Mbaegbu, "The Effective Power of Music in Africa," 181.

⁴⁸ Mhoze Chikowero, *African Music, Power, and Being in Colonial Zimbabwe* (Bloomington: Indiana University Press, 2015), 1.

(Enugu Eyaleti), Ameru Yanyan Festivali (Ekiti) ve Egungun Festivali verilebilir.⁴⁹

Dini bir ritüel olarak uygulanan müzik ve dansın toplumun üyeleri ile insanlar üzerinde etkisi olduğuna inandıkları doğaüstü güçler arasındaki ilişkiyi düzenlediği düşünülmektedir. Müzik ve dans, belirli bir dini hareketin üyeleri için tören veya festivallerde merkezi bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Böyle durumda müzik ve dans genellikle işin uzmanları tarafından icra edilmekte ve toplumun önde gelen üyeleri de katılmaktadır.⁵⁰ Medyum olarak kabul edilen ve psişik güçlere sahip olduğuna inanılan insanların müzik ve dans yoluyla ruhlar ve tanrılar ile iletişim kurduğunu iddia etmesi buna örnektir. Söz konusu amaca ulaşmak için medyumlar önce transa geçmek gayesiyle davul başta olmak üzere çeşitli enstrümanlar kullanmakta ve dans ederek şarkı söylemektedir. Zira kıta halkı için yaygın olan ruhlar⁵¹ veya başka güçler ile iletişime geçmenin yolu çoğu zaman müzik ve danstan geçmektedir. Bu bağlamda ruhlar, müzik ve dans aracılığıyla çağrılmakta; gelen ruhun, kişiyi ele geçirmesi beklenmektedir. Nihayetinde dini bir ritüelin parçası olarak müzik ve dans ruhani güçlerle doğrudan ve dolaylı olarak bir iletişim biçimi ve kişileri transa sevk eden hareketler olarak kabul edilmektedir.⁵²

Afrika'da ruhlar söz konusu olunca öne çıkanlardan biri şüphesiz ata ruhlarıdır.⁵³ Ata ruhları ile iletişime geçmek için müzik ve dansın rolü oldukça kritiktir. Zira müzik ve dans özellikle dini törenlerde ölmüş ataların ruhlarına bağlanılmasında en temel işlevi görmektedir. Ata ruhları ile iletişime geçmek isteyen kişinin ise en öncelikli yolu transa geçmektir ki bu da müzik ve dans sayesinde gerçekleşmektedir. Böylece transa geçen kişi ruhlar tarafından ele geçirilmekte, ateşin üstünde yürümek gibi normal zamanda mümkün olmayan

⁴⁹ Albert Oikelome, "The Music of the Dance: A Study of Music and Dance in African Culture," *Awka Journal of Research in Music and the Arts (AJRMA)* 13/ (2019), 197.

⁵⁰ Jeleel Olasunkanmi Ojuade, "The Nigerian Dance and the National Question," *Nigerian Theatre Journal* 7/2 (2004), 240.

⁵¹ Hammet Arslan, "Afrika Topluluklarında Tabiat Kültü ve Tabii Unsurlara Atfedilen Güçler," *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 4/8 (2017), 3.

⁵² Oikelome, "The Music of the Dance: A Study of Music and Dance in African Culture," 195.

⁵³ Hammet Arslan, "Afrika Topluluklarında Atalar Kültünün Önemi ve İşlevi," *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/6 (2016), 11.

şeyler yapabilmekte ve ruhlar dünyası ile iletişim kurabilmektedir.⁵⁴ Bu açıdan müzik ve dansın gerek Tanrı gerekse ruhlar ile iletişimde önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Ayrıca bu tarz müzik ve dans ritüelleri sırasında, özellikle de medyum gibi psişik güçlere sahip olduğuna inanılan kişilerin çıkardığı seslerin de kutsal bir anlam taşıdığı kabul edilmektedir.

Cenaze törenlerinde ve ölünün başında müzik ve dansın icra edilmesi geleneksel Afrika topluluklarında diğer bir önemli rol olarak görülmektedir. Burada icra edilen müzik en derin, dokunaklı ve hüznü şarkılardan seçilmektedir. Zaman zaman şarkılara ölen kişilerinin akrabalarının ağlama ve feryatları eşlik etmektedir. Bazen de yakın akrabaları ölen kişi için övgü ve hürmet dolu besteleri anlık olarak icra etmektedir.⁵⁵ Böylece cenaze törenleri müzik ve dans aracılığıyla yapılmaktadır.

Cenaze sırasında veya ölünün başında icra edilen müzik ve dansın birçok farklı anlam ve amacı bulunmaktadır. Buradaki en temel amaç ölen kişinin ruhunu memnun etmek ve geride kalan yası aileye teselli vermektir. Ayrıca ölen kişinin ataların dünyasına geçişini onurlandırmak için de müzik ve dansa başvurulmaktadır. Mesela Senufo cenazelerinde kederli yakınları teselli etmek, ölüyü onurlandırmak ve hepsinden önemlisi toplumsal birlikteliği güçlendirmek amacıyla müziğin sürekli çalındığı ifade edilmektedir.⁵⁶ Bu açıdan cenaze ritüellerinde müzik ve dansın dini ve toplumsal açıdan merkezi bir rol oynadığı görülebilmektedir.

Oldukça meşhur ve kölelik karşıtı bir yazar olan Olaudah Equiano (ö. 1797) biyografisinde Afrikalıları tanımlamak için “Neredeyse dansçılardan, müzisyenlerden ve şairlerden oluşan bir milletiz.”⁵⁷ ifadesini kullanmıştır. Eğlenme başta olmak üzere kıtadaki toplulukların birçok amaçla müzik ve dansa başvurdukları görülmektedir. Doğum, ölüm, ekinlerin hasadı, şifa bulma, kötü ruhları kovma, ruhlarla iletişime geçme, kutsama, tazimde bulunma, milli veya dini kutlamalar, üzüntü ve sevinç gibi akla gelebilecek her türlü durumda müzik ve dans devreye girmektedir. Hatta birkaç kişi veya

⁵⁴ Mbiti, *Introduction to African Religion*, 156.

⁵⁵ Mbiti, *African Religions and Philosophy*, 201.

⁵⁶ Oikelome, “The Music of the Dance: A Study of Music and Dance in African Culture,” 194.

⁵⁷ Olaudah Equiano, *The Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano* (London, 1789), 14.

kalabalık bir grup bir araya geldiğinde genellikle müzik çalınmakta ve dans edilmektedir. Bu durum ibadet için toplansalar bile değişmemektedir. Zira onlar için müzik ve dans ibadetin ana unsurlarından biri olarak tezahür etmektedir.

Sonuç

Bireysel ve toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan müzik ve dans Afrika kıtasında dini, sosyal ve kültürel birçok işleve sahiptir. Bahsi geçen gelenekte müzik ve dans sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda ibadet, iletişim, şifa ve toplumsal birlikteliğin sağlanmasında önemli bir araçtır. Dini ritüellerde müzik ve dans, tanrılar ve ata ruhlarıyla iletişim kurmanın, manevi arınmanın ve ruhsal deneyimlerin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Ritüelistik danslar ve müzikler, kutsal ve dünyevi arasındaki sınırları aşarak bireyleri trans haline sokabilmekte ve mistik deneyimler yaşanmasını sağlayabilmektedir.

Afrika toplumlarında müzik ve dansın sosyal düzeni sağlamaya katkıda bulunduğu gözlemlenmektedir. Bireyler, müzik aracılığıyla sosyal normları ve ahlaki değerleri öğrenirken, toplumsal aidiyet duygusunu da pekiştirmektedir. Hicivli şarkılar aracılığıyla kötü davranışlar eleştirilirken, kahramanlık ve erdemli hareketler övgüyle anılmaktadır. Böylelikle müzik ve dans toplumsal normların, ahlaki değerlerin ve kültürel kimliğin aktarımında etkili birer mecra olarak kullanılmaktadır. Özellikle müzik aracılığıyla bireyler, topluluklarının değer sistemini öğrenmekte ve bu sistemle özdeşleşme sürecine dâhil olmaktadır. Bu yönüyle, müzik ve dans, kültürel sürekliliğin sağlanmasında ve toplumsal yapının istikrarının korunmasında merkezi bir konuma sahiptir; statik bir kültürel mirastan ziyade, toplumun nabzını tutan ve onu dönüştüren canlı bir organizmadır.

Müzik ve dans, aynı zamanda şifa ritüellerinde de önemli bir yer tutarak ruhsal ve fiziksel hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Müzik ve dans, bireyin ve toplumun kimliğini şekillendiren, ruhsal bağlantılar kuran, dini ve sosyal yapıyı besleyen temel unsurlar arasında yer almakta; bireyin bedenzihin-ruh dengesinin yeniden sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Bu ritüellerde kullanılan ritimler, melodiler ve bedensel hareketler, hastanın iyileşme sürecine hem psikolojik hem de sembolik düzeyde katkı sunmakta,

topluluk üyelerinin de bu sürece katılımıyla kolektif bir iyileşme atmosferi oluşturulmaktadır. Bu unsurlar, Afrika kültürünün ahlaki ve toplumsal açıdan da ne kadar güçlü bir yapı sunduğunu göstermektedir.

Geleneksel Afrika Dinleri'nde müzik ve dansın ritüel, sosyal ve kültürel işlevleri üzerine yapılan bu çalışma, konunun anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Gelecekteki araştırmalarda farklı Afrika toplulukları özelinde karşılaştırmalı çalışmalar yapılması, müzik ve dansın dini ritüellerdeki rolünün modern etkiler karşısında nasıl değiştiğinin incelenmesi ve özellikle ata ruhlarıyla iletişim ile madde manevi hastalıklara şifa arayışında müzik ve dansa başvurulması konularında saha araştırmalarının gerçekleştirilmesi, konunun daha geniş bir perspektiften ele alınmasına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Adegbite, Adesina. "The Impact of African Traditional Dance: Orósùn Example." *Journal Media and Communication Studies* 2/6 (2010), 133-137.
- Akbulut, Bayram. "Afrika Hristiyanlığının Ayrıcı Özelliği Olarak Şifa Bağışı." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/2 (2022), 443-461. <https://doi.org/10.51447/uluifd.1063469>
- Arslan, Hammet. "Afrika Topluluklarında Tabiat Kültü ve Tabii Unsurlara Atfedilen Güçler." *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 4/8 (2017), 2-16.
- Arslan, Hammet. "'Geleneksel Afrika Dini'nde Tanrı Tasavvuru." *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 7-26.
- Arslan, Hammet. "Krallar, Şefler ve Bilgeler: Afrika Topluluklarında Önemli Şahsiyetler." *İlahiyat Alanında Araştırma Makaleleri*. ed. Nurullah Agitoğlu - Mehmet Sait Uzundağ. 102-129. Ankara: Gece Akademi, 2019.
- Bebey, Francis. *African Music: A People's Art*. African Arts. New York: Lawrence Hill Books, 1975. <https://doi.org/10.2307/3335127>
- Chernoff, John Miller. *African Rhythm and African Sensibility: Aesthetics and Social Action in African Musical Idioms*. Chicago: The University of Chicago Press, 1981. <https://doi.org/10.21504/amj.v6i3.1173>

- Chikowero, Mhoze. *African Music, Power, and Being in Colonial Zimbabwe*. Bloomington: Indiana University Press, 2015. <https://doi.org/10.21504/amj.v10i2.2045>
- Equiano, Olaudah. *The Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano*. London, 1789. <https://doi.org/10.1017/cbo9781139583657>
- Green, Doris. "The Creation of Traditional African Dance / Music Integrated Scores." *Journal of Movement Arts Literacy* 4/1 (2018), 1-14.
- Green, Doris. "Traditional Dance in Africa." *African Dance: An Artistic, Historical and Philosophical Inquiry*. ed. Kariamu Welsh. Trenton: Africa World Press, 1998. <https://doi.org/10.2307/1161262>
- Gregory, Andrew H. "The Roles of Music in Society: The Ethnomusicological Perspective." *The Social Psychology of Music*. ed. David J. Hargreaves - Adrian C. North. 123-140. Oxford: Oxford University Press, 1997. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198523840.003.0007>
- Gyekye, Kwame. *African Cultural Values*. New York: Sankofa Publisher, 1996.
- Hammet ARSLAN. "Afrika Topluluklarında Atalar Kültünün Önemi ve İşlevi." *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/6 (2016), 7-27.
- Idanreland, "Idanre People (Makanres)" (Erişim 06.12.2024). <https://idanreland.com/idanre-people-makanres/>
- James, Christopher. "Melodic and Rhythmic Aspects of Indigenous African Music." *Folklore Studies* 3/ (1992), 15-28.
- Jones, A. M. "African Music." *African Affairs* 48/193 (1949), 290-297. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.afraf.a093756>
- Kidula, Jean Ngoya. "Music Culture: African Life." *Music in the Life of the African Church*. ed. Roberto R. King et al. 37-57. Waco: Baylor University Press, 2008. <https://doi.org/10.1163/157006610x497563>
- Locke, David. "Improvisation in West African Musics." *Music Educators Journal* 66/5 (1980), 125-133. <https://doi.org/10.2307/3395790>
- Manganyi, Jele S. - Buitendag, Johan. "A Critical Analysis on African

Traditional Religion and the Trinity." *HTS Teologiese Studies / Theological Studies* 69/1 (2013), 1-14. <https://doi.org/10.4102/hts.v69i1.1934>

Mapaya, Madimabe Geoff. "The Study of Indigenous African Music and Lessons from Ordinary Language Philosophy." *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5/20 (2014), 2007-2014. <https://doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n20p2007>

Mbaegbu, Celestine Chukwuemeka. "The Effective Power of Music in Africa." *Open Journal of Philosophy* 05/03 (2015), 176-183. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2015.53021>

Mbiti, John. *African Religions and Philosophy*. New York: Anchor Books, 1970.

Mbiti, John. *Introduction to African Religion*. London: Heinemann, 1975.

Merriam, Alan P. "Characteristics of African Music." *Journal of the International Folk Music Council* 11/ (1959), 13-19. <https://doi.org/10.2307/834848>

Monteiro, Nicole - Wall, Diana. "African Dance as Healing Modality Throughout the Diaspora: The Use of Ritual and Movement to Work Through Trauma." *Journal of Pan African Studies* 4/6 (2011), 234-253. <http://www.jpnafrican.com/docs/vol4no6/4.6-13AfricanDance.pdf>

Munyaradzi, Givewell - Zimidzi, Webster. "Comparison of Western Music and African Music." *Creative Education* 3/2 (2012), 193-195. <https://doi.org/10.4236/ce.2012.32030>

Ndubisi, Ejikemeuwa - Kanu, Ikechukwu Anthony. "The Value of African Music: The Past, the Present and the Future." *Journal of Humanities and Cultural Studies* 3/ (2022), 20-36.

Nnamani, Nnamani Sunday. "The Role of Folk Music in Traditional African Society: The Igbo Experience." *Journal of Modern Education Review* 4/4 (2014), 304-310. [https://doi.org/10.15341/jmer\(2155-7993\)/04.04.2014/008](https://doi.org/10.15341/jmer(2155-7993)/04.04.2014/008)

Nwafor, Ofobuike. "The Development of Indigenous African Dance: A Paradigmatic Appraisal of Nkpokiti of Umunze." *Creative Artist: A Journal of Theatre and Media Studies* 7/1 (2013), 179-196.

- Oikelome, Albert. "The Music of the Dance: A Study of Music and Dance in African Culture." *Awka Journal of Research in Music and the Arts (AJRMA)* 13/ (2019), 185-202.
- Ojuade, Jeleel Olasunkanmi. "The Nigerian Dance and the National Question." *Nigerian Theatre Journal* 7/2 (2004), 236-247.
- Otto, Karolyi. *Traditional African and Oriental Music*. London: Penguin, 1998.
- Primus, Pearl. "African Dance." *African Dance: An Artistic, Historical and Philosophical Inquiry*. ed. Kariamu Welsh. 3-13. Trenton: Africa World Press, 1998. <https://doi.org/10.2307/1161262>
- Britannica, "Shilluk People", (Erişim 20.01.2025). <https://www.britannica.com/topic/Shilluk>
- Sowande, Fela. "African Music." *Journal of the International African Institute* 14/6 (1944), 340-342. <https://doi.org/10.2307/1156558>
- Tume, Oluwatosin Kooshima. "Music and Dance as Emotions of Bridal Processions: An Assessment of the Obitun Performance of the Ijumu People of Kogi State." *Gender Politics: Women Writings and Film in Northern Nigeria*. ed. Ahmed Yerima. 165-180. Ibadan: Kraft Books Limited, 2012.
- Wakaba, Philip Ndungu. *Preserving Traditional Agikuyu Music: The Development of a Comprehensive Teaching Guide*. Ball State University, 2009.
- Ward, W. E. "Music of the Gold Coast." *The Musical Times* 73/ (1932), 797-799. <https://doi.org/10.2307/919789>
- Welsh, Kariamu. *African Dance*. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2004.
- Wilmore, Gayraud. "Historical Perspective." *The Cambridge Companion to Black Theology*. ed. Dwight Hopkins - Edward Antonio. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. <https://doi.org/10.1017/ccol9780521879866.003>
- Younge, Paschal Yao. *Enhancing Global Understanding Through Traditional African Music and Dance: A Multicultural African Music Curriculum for American Middle Schools*. West Virginia University, 1998.